

Sculpture d'Adam, d'Eve et du serpent sur la façade du palais des Doges par Filippo Calendario

L'homme et le serpent

Ennemis irréductibles

Pour avoir incité Eve à manger du fruit défendu, le serpent se trouve condamné à mourir ou à causer la mort. Désormais l'homme et le serpent ne pourront plus jamais vivre en paix.

בראשית פרק ג'

^{טו} וְאִיבָה אֲשִׁית, בֵּינִךְ וּבֵין הָאִשָּׁה, וּבֵין זֶרְעֲךָ, וּבֵין זֶרְעָהּ: הוּא יְשׁוּפֶךָ רֹאשׁ, וְאַתָּה תְּשׁוּפֶנּוּ עֲקֵב.

Genèse Chapitre 3

¹⁵ Je ferai régner la haine entre toi et la femme, entre ta postérité et la sienne : celle-ci te visera à la tête, et toi, tu l'attaqueras au talon.

רש"י

וְאִיבָה אֲשִׁית. אַתָּה לֹא נִתְכַּוְּנָה אֶלָּא שְׂמִימוֹת אָדָם כְּשִׂיאָכֶל הוּא תַּחֲלָה וְתִשָּׂא אֶת חוּהָ וְלֹא בָּאתָ לְדַבֵּר אֶל חוּהָ תַּחֲלָה אֶלָּא לְפִי שְׁהֵנָשִׁים דַּעְתָּן קִלּוֹת לְהִתְפַּתּוֹת וְיִדְעוֹת לְפִתּוֹת אֶת בַּעֲלֶיהֶן לְפִיכָךְ וְאִיבָה אֲשִׁית : יְשׁוּפֶךָ יִכְתֹּתְךָ. כְּמוֹ וְאַכּוֹת אוֹתוֹ וְתִרְגּוֹמוֹ וְשִׁפִּיתָ יְתִיהָ : וְאַתָּה תְּשׁוּפֶנּוּ עֲקֵב. לֹא יֵהָא לָךְ קוֹמָה וְתִשְׁכְּנוּ בַּעֲקָבוֹ וְאַף מִשָּׁם תִּמְיִתְנוּ וְלִשׁוֹן תְּשׁוּפֶנּוּ כְּמוֹ נִשֹּׁף בָּהֶם כְּשֶׁהִנָּחַשׁ בָּא לְנִשּׁוֹף הוּא נוֹשֵׁף כְּמִין שְׂרִיקָה וְלְפִי שְׁהִלְשׁוֹן נוֹפֵל עַל הַלִּשׁוֹן כְּתֵב לִשׁוֹן נְשִׁיפָה בְּשִׁנֵּיהֶם :

Rachi

"Je ferai régner la haine" : Toi, tu n'avais en vue que la mort d'Adam. Tu pensais qu'il allait mourir le premier et que tu pourrais épouser Eve. C'est à elle que tu as commencé à parler parce que les femmes sont faciles à séduire et qu'elles savent à leur tour séduire leur mari. C'est pourquoi « et je ferai régner la haine entre toi et entre la femme ».

"Celle-ci te visera (yechoufekha), te broiera" : comme dans : « Je le broyai (waèkoth) en menue poussière » ([Deutéronome 9,21](#)), que le Targoum rend par chouf.

"Et toi, tu lui briseras le talon" : Tu perdras ta station debout et tu ne pourras le mordre qu'au talon, et même ainsi tu pourras le faire mourir. Le mot techoufennou (« tu briseras ») est à rapprocher de nachaf, qui signifie « siffler » ([Isaïe 40,24](#)). Quand le serpent est sur le point de mordre, il se met à pousser comme un sifflement. Les mots yechoufekha (« il te brisera ») et techoufennou (« tu lui briseras ») n'ont pas le même sens, mais leur homophonie explique leur emploi dans le même verset.

כלי יקר

הוא ישובך ראש ואתה תשופנו עקב. רוב המפרשים אמרו שהיצר הרע מושך כחו מן הנחש הקדמוני, והיצר הרע דומה בתחילה לחוט של עכביש ואחר כך לעבותות העגלה. לכך נאמר הוא ישובך ראש, כי אם יהיה זריז ויצא וילחם ביצרו הרע בראש, רצה לומר בהתחלה תכף בבואו אליו, אז הוא ישובך, כי בנקל ינצחו האדם וינתקו מעליו כאשר ינתק פתיל חוט של עכביש. אמנם אם בראש דבריו יתן מקום ליצרו וילך אחרי עצתו יום אחר יום, עד שנעשה חזק כעבותות העגלה, אז קשה לנצחו, ואדרבא הוא ינצחך.

Keli Yakar

"Celle-ci te visera à la tête, et toi, tu l'attaqueras au talon": nombreux les commentateurs qui précisent que le mauvais penchant provient du serpent. Le mauvais penchant ressemble d'abord à un fil de toile d'araignée puis aux lanières de la charrue. C'est pour cela qu'il a été dit : « celle-ci te visera à la tête » car s'il est prompt et lutte d'emblée avec son mauvais penchant, c'est-à-dire dès qu'il se manifeste, alors il le vaincra et s'en débarrassera avec autant de facilité qu'un homme rompt un fil de toile d'araignée. Néanmoins, s'il prête l'oreille à son mauvais penchant et suit ses conseils jour après jour, jusqu'à qu'il soit solide comme les lanières de la charrue, il deviendra difficile à vaincre et au contraire, c'est lui qui le vaincra.

אור החיים

ואיבה וגו'. דן הדיין דין גואל הדם, כי להיות שכל זרע האשה גרם לו מיתה, ירדוף גואל הדם והכה את הרוצח, והוא אומרו הוא ישובך ראש, פירוש מה שעשית לו בתחילה כי הוא פתח ברעה.

Or Ha'haïm

"Je ferai régner la haine": le juge a prononcé la sentence du vengeur (qui poursuit jusqu'à la mort l'auteur d'un homicide involontaire sauf s'il se réfugie dans certaines villes) étant donné que la descendance de la femme causera sa mort, le vengeur frappera donc l'assassin. Et ce qui est dit : "Celle-ci te visera à la tête", c'est-à-dire que c'est en réaction du mal causé au préalable.

ספורנו

ואיבה אשית. שתהיה האשה נמאסת בעיני הכח הדמיוני אפלו שלה. כאמרם: אשה חמת מלא צואה, ופיה מלא דם (שבת קנב, א). וזה ידמה אצל הזכר והנקבה. ובין זרעך ובין זרעה. לא יהיה זה בין אדם וחוה בלבד. הוא ישובך ראש. הכח הדמיוני ימעיט את התענוג בתחלת השגתו, במה שיידמה ויציר יראת הזק באיכות התענוג וכמותו וסדרו. ואתה תשופנו עקב. כי המתאווה בהתגברו יוליד הזק בסוף התענוג.

Seforno

"Je ferai régner la haine": la femme sera repoussante même à ses propres yeux comme ils ont dit : la femme est un fut plein d'immondice et son embouchure est pleine de sang (Talmud de Babylone Traité Chabat 152a). Ainsi cela semble à l'homme et à la femme.

"Entre ta postérité et la sienne" : cela ne restera pas uniquement entre Adam et Eve.

"Celle-ci te visera à la tête" : Un pouvoir d'imagination va réduire le plaisir dès le début de son obtention en sa perturbant sa qualité, sa quantité et son organisation.

"Tu l'attaqueras au talon" :lorsqu'envahi par son désir, son plaisir sera gâché à son point culminant.

ברכות (לג.)

ת"ר מעשה במקום אחד שהיה ערוד והיה מזיק את הבריות באו והודיעו לו לר' חנינא בן דוסא אמר להם הראו לי את חורו הראוהו את חורו נתן עקבו על פי החור יצא ונשכו ומת אותו ערוד נטלו על כתפו והביאו לבית המדרש אמר להם ראו בני אין ערוד ממית אלא החטא ממית באותה שעה אמרו אוי לו לאדם שפגע בו ערוד ואוי לו לערוד שפגע בו ר' חנינא בן דוסא

Talmud de Babylone Traité Béra'hot 33a

Nos sages ont enseigné: il y avait un serpent qui tourmentait les hommes en un certain endroit. Ils en appelèrent à Rabbi 'Hanina Ben Dossa qui leurs dit : Montrez-moi son repaire. Ils le lui montrèrent. Il y disposa son talon, le serpent le mordit et mourut. Il le transporta sur son épaule jusqu'à la maison d'étude ; il leurs dit : voyez mes enfants, ce n'est pas le serpent qui tue mais la faute. Ils dirent alors : « malheur à l'homme que le serpent a mordu et malheur au serpent qui a mordu Rabbi 'Hanina Ben Dossa.